

Nedělní rozjímání

doba adventní
a vánoční **2023/2024**

**Impulzy otce
Pavla Ambrose SJ**

1. neděle adventní

Božské není na prodej

Co s letošním adventem? Bude velmi krátký. Pouhých dvacet dva dnů. Ani ne obvyklé čtyři týdny. Stojíme na jeho začátku. Zůstane na okraji mého života, nebo se stane ohniskem, zaměřením? Může se v nás rozběhnout dvojí čas. Každoroční koloběh života, nebo vyjití vstříc Pánu, který nás čeká! Ke kterému z nich napřeme svůj sluch? Vstoupí do nás svojí barvou: fialovou. A svojí vůní: Co je pro vás vůně adventu? Řekněme si hned na začátku: „Je třeba mnoho trpělivosti, má-li se list moruše proměnit v hedvábí!“ (čínské přísloví) Advent v nás tká svatební šat pro našeho ženicha. Možná by se nám hodil i kohout, nemusí být ani červený, ale ten ranní, jeho ranní kokrhání spjaté především s úsvitem, sluncem, světlem, ohněm a osvícenstvím. Roráty nás k tomu zvou: ocenit opět ráno. Vždyť každé ráno je počátek. Nebo se spokojíme s popíjením předvánočního punče na adventních trzích? Nebo už ani nevnímáme přímé dopady komercializovaných Vánoc, kdy už nám koledy vržou jako nenamazaný rumpál? Ani nemluvě o světelném smogu, tunách odpadků a všech škodách konzumování! To vše pod označením ekologická újma? I z tohoto hlediska můžeme letos na počátku adventu (radostného očekávání příchodu Spasitele) nechat na sebe dopadnou a chvíli nechat působit ono nekompromisně znějící: „Bděte“ (ἄγρυπνεῖτε = bdít; být bdělý; být naživu), „bděte“ (γρηγορεῖτε), „bděte“ (γρηγορεῖτε). Trojí Markovo bděte. Třikrát vyslovené. Proč je třeba bdít a bdít? Protože člověk neví, kdy přijde pán, a pak se může stát, že usne. Jde o bdělost při plnění úkolu, který nám byl svěřen, abychom mohli rozpoznat mistra, až přijde; pokud mistra propásneme, nemá úkol, který plníme, smysl. Bdělost a ostražitost se podle evangelia neptá kdy, ale jak.

Téměř překvapí, když Marek vysloví třikrát – bděte, následují verše o večeru, kdy byl zrazen. Ale co když přijde o půlnoci? Přece o půlnoci byl souzen (Mk 14,53-64). Všechno se téměř děje v noci a nikdo si toho nevšimne: i jeho narození se odehrává v hluboké noci a kromě několika pastýřů si toho nikdo nevšiml, protože nedrželi stráž; jediní, kdo drželi stráž, říká evangelium, byli pastýři, ostatní ne. Pak se říká: možná přijde v hodině, kdy kohout zakokrhá. A skutečně, při kohoutím kokrhání ho jeden nepoznal, zapřel ho. Možná přijde ráno, kdy se odehrává Pilátův soud, ukazují, jak ho nikdo nepoznal (Mk 15,15). Co je to pravda? Stojí před pravdou, a nepoznává ji. Marek tedy vyjmenovává všechny významné okamžiky, kdy lidstvo nebude schopno poznat Krista v jeho umučení. Kdo ho nepozná? Ten, pro koho není základem života způsob Kristovy Paschy. Ten se děje v jeho osobě, v jeho srdci. Kdo si myslí, že Kristus musí přijít s mocí a slávou, kdo uvažuje o tom, že jeho duchovní či náboženský život musí být úspěšný, prospěšný nebo světem

oceněný, vlastně na Pána nečeká. Je fixován k budoucnosti, která nevidí slávu a moc Pána přicházejícího v umučení Syna Božího a moci Otcovy lásky. Není divu. To ovšem je zcela vzdáleno logice světa. Bdít a být bdělý znamená zkoumat za logikou světa jiný zákon, než nám ukazují Vánoce prodávající pozlátka. Logika Boha je zde přítomná: v děťátku, které se zcela vydává za spásu světa. Kdyby v adventních slovech nebyla podobná láska, byla by slova ničím. Ale zůstaňme adventně tiší, braňme se patetické vroucnosti. Jen tak spatřené a prožité se spojí v čekání, které nás nikdy neomezí. Svět – a my v něm – jsme v dobrých rukách. Lépe řečeno: v náruči, která se z nás nebesky těší.

Slavnost Neposkvrněného Početí Panny Marie

Mariánská dogmata přinášejí stále nové plody Ducha

Proč si máme prohlubovat náš pohled na postupně se rozvíjející nauku o Panně Marii, jejímž je dnešní slavnost důležitým svědectvím? Čtyři slavnostně definované pravdy (Maria – Matka Boží /Theotokos/; Maria – vždy Panna a Matka; Maria – uchráněná dědičné viny; Maria – vzatá s tělem i duší do nebe) nejsou uzavřené, ale stále v nás dozrávají. Věcný důvod pro každoroční slavení mariánských svátků spočívá v tom, že spása přijímaná v poslušnosti víry je natolik zakotvena ve vtěleném Božím Slovu a přijetím tohoto Slova člověkem, že naše víra má nezbytně inkarnační podobu. Projevuje se nově životem založeným na vzkříšení. Předmětem víry není jen Bůh přinášející spásu, ale i spasený člověk, nový člověk. Řekněme jasněji: člověk, v němž se již nyní projevují známky vzkříšení těla. Proto věřící člověk má a musí přijmout nejen Boha, ale také sebe sama ve svém toužebném očekávání dovršení všeho v Kristu. V celé tradici církve můžeme vidět spojení mezi putujícím Božím lidem a Marií.

Svatý Efrém Syrský († 373) je jeden z největších syrských církevních otců. Bývá nazýván citerou (či harfou) Ducha Svatého. V obrovském objemu jeho spisů skutečně zauímají čestné místo četné žalmy a náboženské hymny, které byly téměř okamžitě přeloženy do řečtiny a napodobovány, což mělo rozhodující vliv na východní liturgii. Může být pro nás v několika málo ukázkách průvodcem dnešní slavnosti. Je starobylý i nový zároveň: tradiční obsah víry obléká do lyrických obrazů. Vychází například z antického paralelismu Eva – Maria.

Podívej se na svět! Má stále dvě oči. Oko Evy, levé oko, to je zaslepené. Oko Marie, to světlé oko, to pravé. Levým okem se svět zatemnil a zůstal v temnotě. (...) Ale skrze Marii, oko pravé, byl svět osvětlen nebeským světlem, které v ní přebývalo, a lidé našli jednotu. (Hymny o církvi, 37)

Maria se ptala vznešeného anděla na vysvětlení a netřásla se, byla plná bázně Boží, zeptala se nebojácně. Eva se ani nechtěla ptát podlého hada. Maria hovořila s Gabrielem: ne aby zkoumala Syna živých! Žádala vysvětlení pravdy. Eva přijala všechny hlouposti prolhaného hada. Hloupá matka je zdrojem všech našich neštěstí, rozumná sestra je pokladem všech našich radostí. (Hymny o církvi, 46)

Jako na Sinaj jsi mě přivedl a nespálil jsi mě svým ohromným ohněm: tvůj plamen mě nepohltil. (Nisibské písně, 1.4)

Říká se, že žena slouží muži, který je její hlavou; muž – Josef raději sloužil před Pánem, který byl v Marii. Sloužil jako kněz před schránou smlouvy kvůli tobě, Svatý. (Hymny o Vánocích, 16.16)

Ty sám (ó Ježíši) a tvá matka jste nadmíru krásní, neboť na tobě není vůbec žádná vada a na tvé matce žádný stín. (Nisibské písně, 27.8).

Efrém je průkopníkem mariánské tematiky ve dvou směrech: k Vánocům a ke vzkříšení. Jako první z otců dává zaznít Mariiným intimním pocitům u kolébky jejího Syna: do veršů převádí ukolébavky Boží matky k dítěti, jež miluje nade vše něžně:

Maria vylila své srdce a s nenapodobitelným naladěním zazpívala svou ukolébavku: „Kdo dal samotě počít a porodit toho, který je jeden i mnohý, malý i velký, celý ve mně a celý všude? V den, kdy Gabriel přišel ke mně chudé, v jediném okamžiku mě učinil paní a služebnicí. Jsem totiž služebnicí tvého božství, ale také matkou tvého lidství, Pane a Synu můj!“ (Hymny o narození Páně, 5,19-20).

Efrém vykládá tajemství Marie z evangelia po svém a nabízí nám první svědectví o tom, že se Ježíš zjevil své matce. Obdobnou meditaci klade svatý Ignác z Loyoly na počátek čtvrtého týdne svých duchovních cvičení. Křesťanské svědomí totiž cítí, že Maria, stejně jako první sdílela bolest Ukřižovaného, se jako první radovala ze slávy Zmrtvýchvstalého:

Jděte a řekněte mým bratrům: „Vystupuji ke svému Otci a vašemu Otci. (...) Maria, jako byla přítomna prvnímu zázraku (v Káně?), tak měla první plody vzkříšení z pekla. (Komentář k evangeliu, 20.28)

2. neděle adventní

Nejdůležitější je příchod do našeho srdce

V Markově evangeliu je Ježíš čtyřikrát nazván Synem Božím. Otec ho takto nazývá při křtu (Mk 1,11) a při proměnění (Mk 9,7). Nazývají ho tak i démoni (Mk 3,11; 5,7). Kristus sám je umlčuje. Zakazuje jim, aby ho tak nazývali. Jednou je nazván Synem Božím římským setníkem (Mk 15, 39) při své smrti o Velikonocích. A krátce předtím o něm stejně mluví i velekněz (Mk 14,61).

Jsou to čtyři momenty, které zdůrazňují rozdílné úhly pohledu. Vyrůstají z rozdílných mentalit: otcovské, démonické, hledající, tradicionalistické. Mohou být i další. A nezapomeňme, že každá z nich vede vždy k jeho smrti, zároveň skrze smrt k jeho oslavě. Markovo evangelium tak začíná postavou Jana Křtitele, který káže a udílí křest obrácení (metanoia), svátostné gesto spojené se změnou smýšlení.

Křest je totiž dvojí: je omytím od hříchu, zároveň je ponořením do Krista. Proto je rozdíl i ve dvou odlišných postojích: mezi odhodláním k obrácení a mezi druhým zrozením, novým životem nám darovaným ponořením do vody a vyjitím ze smrti. Ano, křest je již novým životem. Jsme-li naplněni Duchem Svatým, který nám dává život podle Boha a působí v nás nové smýšlení, směřuje náš život k definitivní podobě ve slávě Boží. Duch Svatý takto činný v nás tvoří kulturu Velikonoc. Co tím myslíme? Že Bůh všechno dobré odměňuje a zlé proměňuje. Kristovy Velikonoce jsou právě proměnou života, je to ono naroubování na život Syna. Toto naroubování na Krista formuje z lidí Boží lid, církev. Je to lid pokřtěných, obnovených ve vodě Ducha, protože zemřeli životu starého člověka, dokonce i své konzumní kultuře, kultuře skartace.

Při křtu člověk umírá a s ním umírá i jeho dosavadní způsob toho, jak hovoří, jak si co pamatuje, co považuje za svobodu. Vše to staré umírá, aby mohla být vzkříšena tato nová mentalita, čistá, očištěná, proměněná, protože není možné předávat novost božského lidského života ve starých formách (Mk 2,22). Pro nového člověka se nákupní centrum nestane novodobým chrámem, kde se klaní prosperitě, potí strachy krev před přicházející katastrofickou zkázą, třesou se mu kolena před depresi, když se mu život hroutí. V adventu se učíme dávat našim gestům další, smysluplnější významy. Adventní pomáda málo pomáhá. Hořící adventní svíce není prožitkem dětinských představ, ranní roráty nejsou nostalgickou vzpomínkou na ztracený ráj dětství. Vše promlouvá o naší připravenosti vyjít Kristu vstříc. Připravujeme člověka v nás na působení Ducha, aby se stal božskou lidskou svátostí.

Ve vyprahlosti dnešní doby je božské lidství klíčem k pochopení různých podob náhledu na svět: na otcovskou laskavost Boží, která dává člověku procházet

mukami života, i na církve vzdálených hledačů plnosti, na současníky zabydlené ve svých pofiderních důchodcovských jistotách, ale i na ty, kteří vše proklínají. Ke všem Pán přichází. Všimněme si jedné drobnosti: jak Marek cituje starozákonního proroka. Bůh skrze Malachiáše říká: „Hle, pošlu svého anděla, aby mi připravil cestu.“ Aby mi – Hospodinu. Marek cituje s významnou odchylkou: „Hle, posílám svého posla před tebou, on ti připraví cestu.“ Bůh a jeho Syn stojí na stejné úrovni. Na nás se obrací slovy: „Připravte cestu Pánu, vyrovnejte mu stezky!“ (Mk 1,3) Hloubka adventu spočívá ve změně našeho postoje: Pro koho vlastně mám připravit cestu? Přijali jsme život, který nesnese kličkování. První příchod je nejdůležitější: příchod do našeho srdce. Křest se v nás plně děje tímto sestupováním Krista do našeho Srdce. Pak uvidíme Krista sestupovat do celého světa. Proč? Protože on jej takto vidí.

3. neděle adventní

Zbavit se závislosti na dopingu, který nabízí svět

Křesťan je nezdědka považován za ošlepek. V adventu se má učit i čekat. Co si osvojuje? Zvyká si vidět svět ne v šedi, ale v barvách. Je oděn do nového roucha, šatu ženicha, a je ozdoben šperky nevěsty. Proto dnes růžové ornáty. Tak nás vidí prorok Izaiáš. Kdo nepospíchá vstříc Pánu, obdrží snadněji než ten, kdo se domáhá a chce být vpředu. Vraťme se k úryvku z knihy Izaiáše: ohlašuje jubilejní rok. Ohlašuje „Hospodinovo milostivé léto“. Izraelský národ se vrací z babylonského vyhnanství. Návrat ze zajetí umožnil král Nabuchodonozor II. roku 537. Po návratu ze zajetí je vyvolený národ obdařen novými proroky, kteří navazují na velkého proroka Izaiáše (781–687 př. Kr.). Ten proslul hlubokou reformou náboženského života založenou na očištění kultu v Jeruzalémském chrámě. Tím byl zastaven vpád Asyřanů, a navíc král Chizkijáš získal od Izaiáše prorocké požehnání. Touha po obnově chrámu je spojena s obnovou vnitřního života. V ohlášeném jubilejním roce se všichni zbavují zbytečností, musí si vzájemně odpustit. A dnes? Člověk necítí potřebu přidávat si další bolest; cilicium, řetězy a bičování by ho mohly zbytečně zlomit. Zbavování se věcí má pro naše současníky jinou naléhavost. Má být spíše osvobozením od všech potřeb dopingu: rychlosti, hluku, povzbuzujících prostředků, závislosti na obecném strachu z budoucnosti, alkoholu všeho druhu. Může si vůbec křesťan říci, že přijal mělký pocit existenciálního žalu? Protože neadoruje Boží dílo, adoruje své bolestícnost, když nemá přístup ke svému dopingu. Existenciální žal je ve své podstatě abstinenciální příznak. Veškerá pouta se uvolní, každý se nějakým způsobem osvobozuje od toho, s čím je svázán. Je to rok radosti, jubilea, protože chudí zase přijdou, aby i oni byli duchovně bohatí tím, že se ukáže důstojnost každého. Přesně tento obraz radosti vysvětlují symbolicky laděná vidění, která se postupně odvíjejí na stránkách evangelia sv. Jana.

Pravá reforma náboženského života je nesena světlem, které je od Boha. Nestačí nám oči, abychom viděli. Potřebujeme světlo. Světlo v duchovním slova smyslu je zorný úhel, z kterého je nám dovoleno dívat se na události všedního dne i na světoborné, mimořádně významné či převratné události. Tento pohled vnáší do světa určeného ke vzkříšení poslední velký svědek Starého Zákona a prorok otevírající Nový zákon Jan Křtitel. Přerušujeme čtení Markova evangelia a necháváme o třetí neděli adventní promluvit evangelistu Jana. Nádherný hymnus o Slově, které vstoupilo Kristovým narozením do našich životů, úchvatná vize Slova, které je stále přítomné mezi námi („Mezi vámi stojí ten, kterého neznáte“, Jan 1,26), otevírá jubilejní rok, osmý den, který je završen Kristovým slavným příchodem v plnosti. Při pohledu na Kristovo narození se učíme

rozpoznávat způsoby Kristova přicházení do srdce člověka nyní a do srdce vesmíru při dovršení všeho v Kristu. Prorokem může být každý křesťan, když má účast na světle, které sestupuje od Otce do světa. V tomto světle umí číst realitu, je vykladačem, je tím, kdo objevuje smysl, kdo umí číst, kdo umí vkládat slova děkování a úcty všemu stvořenému. Stvoření je objektivní, nevědomé slovo; v člověku se stává vědomým, proto člověk celé stvoření zbožšťuje skrze Slovo. Tím, že se modlí. Mohli bychom tedy říci, že život, který Bůh šíří ve stvoření, je zažehnuté vědomí v srdci člověka, stává se v člověku jasným vědomím. Zapálí se v něm jiskra víry a do světa proudí ze srdce člověka důvěra k Bohu a důvěrnost, něžnost a jemnost vůči Němu. „To světlo svítí v temnotě a temnota ho nepohltí.“ (Jan 1,5) Zastavme se chvíli u tohoto verše, který objasňuje svědek Jan Křtitel. Slovo totiž žije ve svědcích víry. Svědek je ten, kdo darování Slova do svého srdce přináší druhým. Svědectví je nejzákladnější kategorie evangelia vůbec. Ale připomeňme, že stejnou váhu má i v našich lidských vztazích. Kde však slovo ztrácí svoji váhu ve vztahu, tam nemůže člověk svědčit o tomto světle.

Ale existuje také odpor vůči Slovu, světlu, pravdě. Je to to, co zažíváme všichni: je tu němota, je tu temnota, je tu lež, je tu strach, který v nás nechápe Slovo. Proto potřebujeme svědka. To jsou ti, kdo poznávají ve znameních, že „Pán stojí mezi námi“. Svědkům je Kristus „známý“, proto je druhý příchod Pána ve slávě nepřekvapí.

Dnes možná uvidíme v kostele růžové ornáty. Vyjadřují radost z příchodu Ježíše a z toho, že vykoupil lid. Ta barevnost Kristova přicházení je vyjádřena naplno ve Zjevení apoštola Jana. Dějiny přejdou do svého dovršení, do nového Jeruzaléma, do společenství lásky, kde nebude smrt. Co jiného než škála barev nás může ujistit, že Bůh má všechno ve svých rukou, protože má každého také ve svém Srdci?

4. neděle adventní

Tři lůna svatého Efréma

Podle svatého Efréma jsou tři lůna, z nichž se rodí křesťan třikrát: první se děje v Marii při vtělení Krista. Bůh se ujímá člověka propadlého smrti. Druhým lůnem je církev: při křtu je člověk naroubován na Krista a stává se novým člověkem. Třetí lůno je šeol, do něhož se rodíme svou smrtí. Každý z nás se musí vypořádat s tvrzením, že smrtí „všecko nekončí“. Je to zrození z lidské zkušenosti nevykoupení do zvnitřnělé odpovědi na otázku: co to znamená, že jsem vstal z mrtvých? Co to znamená, že slavný příchod Pána při dovršení všeho v Kristu pro mne již nastal jako zvnitřnělá skutečnost, o kterou se opírám?

Dnes můžeme meditovat ono první lůno, kdy se Bůh v Kristu ujímá našeho lidství a spojuje jej se svým božstvím v osobě Ježíše. Příběh začíná upřesněním času: v šestém měsíci, což je souvislost nejen s andělovým zvěstováním Zachariášovi (Lk 1,5–25). Tajemný Gabriel se setkává s prorokem Danielem při modlitbě nad troskami Jeruzaléma. Mimochodem tato modlitba je skutečný skvost Starého zákona (Dan 9,24–27). Každý z nás se má s tímto poslem setkat. Když Gabriel vstoupí do Mariina domu, říká jí: „Buď zdráva, milostí obdařená, Pán je s tebou.“ Raduj se (χαῖρε = těš se, jásej nad všechnu míru, měj se dobře, buď zdráva). Maria je pozdravena slovy, která proroci adresovali Božímu lidu, dceři Siónu, tedy pozváním k eschatologické radosti. Je to pozdrav, který se učíme slyšet již nyní, abychom ho slyšeli i na konci časů. Tato radost je obsahem požehnání. Maria je ženou naplněnou milostí (κεχαριτωμένη), je zcela prostoupena oním χάρις (= radostí, půvabem, krásou, přízní, milostí, vlídností, vděčností, díkem, oblíbeností, odměněnou bez zásluhy, laskavostí, láskou). Bůh dává bezplatně a účinně. A to mohou být jen chudí, kteří doufají pouze v Hospodina (Sof 3,14–17; Zach 2,14).

Maria je hluboce znepokojena. Přemýšlí, rozjímá, klade si otázky, chce ono slovo přesně nechat zaznít, rozeznít, rozvinout. Je to reakce, které jsme tak často svědky v příbězích o zvěstování: příchod Boha může zneklidňovat, vyvolává strach z Boha, onen pocit malosti, pokory, nehodnosti, který vede k adoraci. Podobně jako Zachariáš (Lk 1,12) je i Maria šokována náhlým příchodem Pána a neví, kam ji toto setkání zavede. „Neboj se.“ Kolikrát Bůh takto oslovuje své povolání a vlévá jim pokoj, sílu a odvahu! Všimněme si tří sloves, která tvoří autenticitu i naší osobní spirituality: Počneš, porodíš, dáš jméno. Nejdříve je dárce, dále je dar a nakonec se rodí osobní vztah.

V textu nacházíme důrazné upozornění. Zachariáš upadl do afonie, němoty. Je neschopen mluvit, aby vydal svědectví o Bohu (Lk 1,8–20). Maria právě proto, že

žije v tichu, v něm čeká na Pána, dostává slovo jako bránu, jíž vstupuje do Božích tajemství. Nejdříve je brána, pak je darované slovo.

V Božím světě se rodí vše na způsob Kristův. Bůh sestupuje, aniž ovládá. Ujímá se prázdnoty, nicoty, aby vše tvořil nové. Boží přítomnost se stává účinnou, dovolí-li člověk, aby ho Bůh objal. Nechat se obejmout otevírá nekonečnou perspektivu, do které se člověk rodí. Bůh, nebeský, se stal pozemským; Bůh, věčný, se stal smrtelným; Bůh, všemohoucí, se stal slabým; Bůh, třikrát svatý, se stal Emanuelem, Bohem s námi (Iz 7,14; Mt 1,23); Bůh, který je Bůh, se stal člověkem.

Co znamená Mariino fiat: Tady jsem! Doslovně: „Hle, jsem Pánova otrokyně; nechť se mi stane podle tvého slova.“ Není matkou, která ze sebe dělá učednici, ale právě proto, že je učednicí, je povolána být matkou, a to matkou Mesiáše. To je postoj, který vyjadřujeme svým amen. Z církve činí lůno nového zrození. Obojí se odehrává díky Duchu sestupujícímu na učedníky a na samotnou Marii shromážděné v modlitbě (Sk 1,8; 2,1–4). A tímto zrozením se otevírá nová perspektiva, jak ji Lukáš odhaluje později: „Jedna žena ze zástupu zvolala: Blahoslavený život, který tě nosil, a prsy, které tě kojily! On však řekl: Spíše jsou blahoslavení ti, kdo slyší Boží slovo a zachovávají ho“ (Lk 11,27–28). Zde se rodí pohled křesťana na sebe sama: „Kristus je ve vás, naděje na věčnou spásu.“ (Kol 1,27)

Narození Páně

Kde je Bůh?

Po adventních nedělích, prožitých v očekávání slavného příchodu Pána, naše čekání pokračuje, ba dokonce se obnovuje díky slavení Vánoc, vzpomínce na první příchod Pána, který přišel v křehkém těle člověka a v pokoře narození v Betlémě.

Evangelium hlásané v noci začíná kronikou, která událost Ježíšova narození zasazuje do kontextu světových dějin: vládnoucím císařem je císař Augustus, Kvirinius je místodržícím země, kde se toto narození odehrává, zatímco Josef a Maria jsou chudí poddaní říše, kteří se musí podřizovat mocným a jejich vůli. Císař nařídí „sčítání lidu po celé zemi“, upřesňuje Lukáš, a záměrně tak staví do kontrastu velkolepou císařovu vůli a to, co se děje z vůle Boží v Betlémě. Evangelista nám tak předkládá obraz dějin, které tvoří velcí a mocní, dějin protkaných útlakem a hříchem sčítání lidu: jak bychom mohli zapomenout, že ve Starém zákoně je sčítání lidu považováno za pyšný nárok, který podkopává Boží panství nad jeho dětmi (2Sam 24). Přesto se právě v tomto příběhu naplňuje Boží zaslíbení.

Bůh si však k uskutečnění „svého“ příběhu nevybírá mocné, ale pokorné, chudé: Marii, Josefa, pastýře z bezvýznamné betlémské vesničky. V události Ježíšova narození dochází k marginalitě, decentralizaci vůči centrům politické a náboženské moci; pro Josefa a Marii, kteří přišli do Betléma, aby se zapsali jako potomci Davidova rodu, není místo v karavanseráji. Nuže, právě tehdy se pro Marii naplňují měsíce onoho těhotenství, které začalo díky rozhodnému činu z Boží vůle: porodí svého prvorozeného syna a je nucena uložit ho do jeslí, do slaměného lůžka. A tak Boží Syn, který přišel, aby přebýval mezi lidmi, nachází místo mezi těmi, pro něž nebylo místo: Ježíš přichází na světlo jako syn lidí vyloučených z pohostinství, chudých poutníků, kteří hledají místo k přebývání. Ale takový syn, narozený v chudobě, v pokoře, na okraji, kdo by ho mohl poznat? Pouze chudí a pokorní: anděl oznamující toto narození hrstce pastýřů držících noční stráž u stáda nám připomíná, že chudoba a pokora jsou nyní základními kritérii pro rozpoznání Boží přítomnosti!

K decentralizaci této události však dochází také s ohledem na mesiášská očekávání mnohých, zklamaných a pohoršených tváří v tvář takové bezvýznamnosti, tváří v tvář narození, které se nevnučuje: je toto naplnění mesiášských příslibů? Zúží se dlouhé čekání dějin právě na toto? Jistě, Ježíš se narodil v Betlémě, v Davidově vesnici (1Sam 17,12; Mich 5,1), ale proroctví, které se zdá být naplněno, je spíše to, které je obsaženo na jedné nejasné stránce Jeremiášova evangeliáře: „Naděje Izraele, spasiteli Izraele v čas tísně, proč chceš být jak cizinec v zemi, jak pcectný,

který se staví jen na noc? Proč chceš být jako bezradný muž, jako rek, jenž nemůže pomoci? Tys přece mezi námi, Hospodine, jsme nazváni tvým jménem, neopouštěj nás!" (Jer 14,8-9). Boží přítomnost uprostřed nás na sebe bere podobu slabosti, malosti, ba dokonce bezmoci dítěte, nemluvněte, které ani neumí mluvit! A tak pohoršuje a zklamává naše hledání znamení a zázraků, naši touhu vidět Boha v mocném, zázračném.

Ptáme se, kde je Bůh? Ano, Bůh se ukázal v jeslích ze dřeva, aby se narodil, a ukáže se na dřevě kříže, aby zemřel: ale je to pro nás dobrá zpráva, nebo pohoršení?

Svátek Svaté Rodiny

Ježíš hluboce rozumí tomu, co znamenají lidské vztahy

K čemu nás přivádí liturgie o Vánocích? K obdivu a klanění narození Božího Syna v lidském těle. Učíme se mít oči andělů a pastýřů. K čemu nás vede svátek Svaté rodiny? K obdivu a klanění Božímu Synu, který se nám chce připodobnit i tím, že je dítětem, které roste v rodině a ve své náboženské komunitě. „Dítě rostlo a sílilo, bylo plné moudrosti a milost Boží byla s ním.“ (Lk 2,40) Vložil svou božskou podobu do dorůstajícího člověka. Ví – a nikdy nezapomíná – co znamená učit se prvním krůčkům do života, dívat se na to, co dělá máma a táta. Umí vnímat svět i dětskýma očima. Ale také očima dítěte, které stojí před nelehkými životními úkoly, jako je vstup do školy, do synagógy, do chrámu. A také, co pro dítě znamená poslouchat rodiče, a nakonec odejít z domova. Ježíš hluboce rozumí tomu, co znamenají lidské vztahy.

Kromě rodinného prostředí však Ježíš znal také společenské a náboženské prostředí, do něhož byl od svého narození zasazen. Osmého dne byl obřezán a přijal skrze toto svátostné gesto smlouvu s Hospodinem (Lk 2,21); čtyřicátého dne ho pak Maria a Josef v poslušnosti Tóře odvádějí do jeruzalémského chrámu, „aby ho představili Pánu“, Hospodinu. Přinášejí oběť chudých - tj. pár holubů místo beránka (Lv 5,7; 12,8), který byl pro ně příliš nákladný - a tím naplňují stanovená pravidla očišťování. Ježíš díky Josefovi netrpěl nouzí, ale rozhodně nepatřil mezi bohatě zajištěné mladíky. Tato vnější scéna však skrývá něco hlubšího: úkol, kvůli kterému se vtělil do doby před dvěma tisíci lety: stát se vykoupením Jeruzaléma. Vstupuje do chrámu jinak, než kterýkoli jiný zbožný žid: nepřišel se do chrámu posvětit, ale přišel chrám učinit svatým novým způsobem. Zanedlouho to uslyšíme: „Musím být v tom, co je mého Otce!“ (Lk 2,49)

Rodiče sami to ještě plně nechápou, poznávají ho však dva chudí v duchu (Mt 5,3.5), Simeon a Anna. Jejich postavení vyjadřuje nejlépe hebrejské označení anawim. Byli Hospodinovými chudými, věrnými, zbožnými, bohabojnými. Patřili Bohu. Tito anawim „očekávali“, „těšili se“ a „byli plni Ducha“. Z plna hrdla „velebili Boha“ a v ruce třímali „dvojsečný meč“ (Žl 149,6). Když se nad tím zamyslíme, pochopíme proč. Text odkazuje na Žl 149, který byl složen pro věřící, kteří se zapojili do boje za osvobození; bojovali za osvobození svého utlačovaného lidu a umožnili mu sloužit Bohu. V době Makabejců, ve 2. století př. n. l., se bojovníci za svobodu a víru, vystavení tvrdým represím ze strany helénistické moci, nazývali chasidim, věrní Božímu slovu, tradicím otců a účinné Boží přítomnosti. Rozhodli se pro to, že jejich život je čekáním na Boží přícházení. Prolamuje naše vnímání času a osvojuje si čas, který je dán objetím do Boží náruče.

Setkání Ježíše a Simeona je také plné podnětů a mnohoznačných významů: stařec a dítě, Starý a Nový zákon, odvěké očekávání a definitivní naplnění. Je pro nás pozváním k chudobě: „Ty, které svět pokládá za pošetilé, vyvolil si Bůh, aby zahanbil moudré“ (1Kor 1,4). Anna je ztělesněním Ježíšova učedníka, který všechny lidské záležitosti vidí ve světle příchodu Krista (Lk 9,1–2). Čím více je člověk zbaven sebe sama, čím je chudší, tím je tedy svobodnější. To se ovšem učíme.

Co nás Ježíš učí již od svých prvních pozemských dnů nemluvněte? Asi také ještě neumíme mluvit o světě, v němž se projevuje plán lásky Bohem uskutečněný skrze to, co se odehrává v srdci, v tichu. Učíme se ale žít také v těle (Tit 2,12) vše, co je určeno k proměně skrze umírání sobě samým. Vždyť v našich rodinách jsme si dáni jeden druhému, abychom si pomáhali vykořeňovat naše sobectví. Učí nás umírat, vidět svět, jak jej běžně nevidíme.

Slavnost Matky Boží, Panny Marie

Bůh je s námi, a to mění náš život

Za námi je rok Léta Páně, Anno Domini 2023. A rok před námi? 2024 let od narození Krista. Sluší se vždy učinit na začátku tři vnitřní kroky. Říci: Důvěřuji Ti, Pane. Odpusť mi, Pane, co zanechávám za sebou jako prožitý rok. Pomoz mi, Pane. Mně i ostatním. Co má v sobě Boží začátek, má rovněž nadějeplné dovršení. Naděje neznamená snadnost. Neznámých není málo.

Možná nás zarazí jedna zmínka v evangeliu. Nově narozené dítě Ježíš má být po osmi dnech obřezáno. Po staletí církev toto obřezání slaví s pohledem na Matku Boží. Ale je zde jeden opomíjený moment. Obřízka je starodávňý židovský obřad. Bolestný, ale svátostný. Obřezání není jen známkou příslušnosti k národu, ale bolest obřezání je krví smlouvy, jejímž obsahem je něžná, věrná a účinná Boží blízkost. Kdo jiný než Ježíš může říci, že je Božím Synem? Jeho srdce bylo spoutáno objetím Otce. Ježíš zůstává Židem, aby Židům otevřel cestu k naplnění smyslu obřízky: ke křtu. Obřízka zevní již nestačí. „To není pravý žid, kdo je jím jen zevně“ (Řím 2,28). Pravá „obřízka, která je v srdci, je podle ducha“ (Řím 2,29). Ježíšovo židovství, zděděné po matce, je výrazem a zárukou jeho nefalšované lidské existence. Prožívá svou příslušnost k vyvolenému národu stejně, jako když zakusil hlad, hněv, osamělost a únavu, stejně jako důvěrný vztah se svým nebeským Otcem. Proto může s námi soucítit v našich slabostech. I zmínka o udělení jména Mariinu synu připomíná jeho židovský původ a odráží Mariinu poslušnost. V židovském pojetí jméno vystihuje hlubokou identitu člověka: Ješua, hebrejský originál jména Ježíš, znamená: Hospodin zachraňuje. Syn Panny Marie se také jmenuje Emanuel, Bůh s námi. Drobná odbočka: v jezuitském světě má slavnost Nejsvětějšího jména Ježíš (která se dříve slavila také ve vánočním oktávu, ale nyní se přesunula na 3. ledna) zvláštní ohlas: Tovaryšstvo odvozuje své jméno od Ježíše. Proto přijalo Kristův monogram, Monogramma Christi, christogram, známá tři písmena IHS – první tři písmena řecké podoby Ješua (IHΣΟΥΣ) – jako svůj vlastní znak.

Je zde však ještě dnes jeden podstatný moment. V roce 1968 vyhlásil Pavel VI. 1. leden každoročním Světovým dnem míru. Podle něj se jedná o „příležitost, abychom se znovu poklonili Knížeti míru, uslyšeli opět radostnou zvěst a abychom si zároveň vyprošovali od Boha na přímlovu Panny Marie velký dar míru.“ I letos se modlíme za mír na Ukrajině a v Gaze. Mimo tyto opětovně a neúnavně připomínané válečné útrapy papež František ukazuje letos na pozapomenuté riziko: „Na začátku nového roku se modlím za to, aby rychlý rozvoj umělé inteligence nezesílil mnohé nerovnosti a nespravedlnosti, jež jsou ve světě již

přítomny, ale aby pomohl ukončit války a konflikty a zmírnit mnohé formy utrpení, které sužují lidskou rodinu.“ Je hrozné představit si stále dokonalejší nástroje k zesílení nenávisti, která rodí války.

V anafoře liturgie svatého Bazila o Vánocích recitujeme: „Navštívil jsi lidstvo mnoha způsoby v něze svého srdce. Posílal jsi proroky, konal jsi mocné divy skrze svaté, kteří ti byli z generace na generaci blížcí. Dal jsi nám pomoc zákona. Andělům jsi svěřil naši péči, a když přišla plnost času, promluvil jsi k nám skrze svého Syna.“ Bůh je s námi, což je část Izaiášova proroctví o příchodu Mesiáše. Bůh je s námi, a to mění náš život. Jak jinak bychom se mohli osvobodit od našeho rození ke smrti? Jak jinak bychom nepodléhali ranám zla, které musíme snášet? Jak jinak bychom mohli vést zápas se zlem, které se v nás také projevuje? Tajemství vánoční noci je tajemstvím tohoto zázraku. Neustále se odehrává tam, kde se díváme a prožíváme to, co se s námi děje, když je Bůh s námi a když nečekáme již nic jiného, než jeho příchod ve slávě.

Slavnost Zjevení Páně

Kde je v mém životě touha, která mě vyvede na cestu?

První slovo, které mudrci vysloví, je otázka: „Kde je ten narozený?“ Velekněží a zákoníci Izraele určují v Písmu svatém fyzické místo, kde se měl Kristus narodit, v judském Betlémě. Je jejich odpověď dostatečná? Když se nás dnešní pohanský svět bude ptát, „kde je ten narozený?“, jsme vůbec schopni odpovědět a ukázat to místo, kde se narodil dnes? Až kam musí lidé putovat, aby jej objevili?

Ta otázka „Kde se má narodit“ pohnula tyto cizince vypravit se na cestu z východních zemí. Z Chaldeje, z Persie, ze zemí, kde byl Izrael ve vyhnanství. V mudrcích vyvolala touhu vydat se na cestu. Kde je v mém životě touha, která nás vyvede na cestu? Narození dítěte a zrození jejich touhy po tom, aby se mu poklonili, je jedno a totéž zrození. Přišli z daleka, aby uctívali toho, kterého již nosili ve svém srdci.

„Kde je ten, který se narodil?“ je otázka, kterou si tito mudrci nesou v srdci celou cestu do Jeruzaléma od chvíle, kdy pohlédli na oblohu a spatřili vycházet novou hvězdu – kterou nazvali jeho hvězda – hvězdu, která podle moudrosti, jež jim byla předána, signalizovala velkou událost: narození krále spasitele.

Kde mágové Krista našli? Nacházejí ho ve snaze opustit své domovy a svou zemi a vydat se směrem k neznámému místu. Mudrci poznávají onu vnitřní poslušnost, která stojí na počátku každého odchodu, každého odpoutání a odloučení: „Protože Abrahám věřil, uposlechl Boží výzvy, aby se vystěhoval do země, kterou měl dostat v dědičné držení; vystěhoval se, ačkoli nevěděl, kam jde. Víra ho vedla.“ Mudrci se podílejí na Abrahamově víře i svým vlastním, osobním zárodkem víry, uvěření v Krista, který je prostřednictvím své hvězdy uvádí na cestu: „V Kristu přešlo Abrahamovo požehnání i na pohany“ (Gal 3,14). Kristus se nachází u počátku našich cest víry, nachází se ve víře v toho, kdo nás vyzývá, abychom následovali jeho evangelium.

Kde mudrci nacházejí Krista? Nacházejí ho ve společném putování, ve sdílení jediné touhy, která pohání jejich hledání. Společně spatří, jak se objevuje hvězda, společně se vydají na cestu a dorazí do Jeruzaléma, společně se pokloní dítěti a společně se vrátí do své země. Kristus je nalezen v touze sdílené s bratry a sestrami, která je vede ke společnému hledání, ke společnému následování jeho hvězdy, která je vždy předchází, vede a řídí.

Kde Mudrci nacházejí Krista? Najdou ho tam, kde se hvězda zastaví nad přesně určeným místem. Při bližším pohledu se v evangeliu nemluví o Betlémě, ale

o místě, kde se dítě nalézá. Tím místem není místo, ale osoba. Jestliže pro Abraháma byla cílem zaslíbená země, pro mudrce je cílem zaslíbené dítě.

Kde mudrci naleznou Krista? Vstupují do domu a vidí dítě s Marií, jeho matkou. Nacházejí ho v prostotě a domácnosti, v níž se nachází dítě: v náručí své matky. Zde je konečné místo, kde nacházejí toho, který se narodil. Vůbec se nediví, že vidí židovského krále v tomto skromném stavu, pokleknou a klanějí se mu. Bůh přebývá a zjevuje se v těle dítěte, v těch nejlidštějších podmínkách. Jen ve víře ho lze poznat a uctívat.

I když víme, že se Ježíš narodil v judském Betlémě, uvědomujeme si, že vždy kráčíme po trase mudrců a v srdci si uchováváme otázku „Kde je ten, který se narodil?“

Svátek Křtu Páně

Ponořit se do hloubky a otevřít se výšinám

V neděli po Zjevení Páně slaví církev Křest Páně jako další projev Božího přiblížování se. Stáváním se člověkem. Po zjevení pohanům, představovaným mudrci, kteří přišli do Betléma z Východu, se Mesiáš Ježíš zjevuje chudým a hříšníkům u vod Jordánu. Ukazují na něj dva svědci: Jan Křtitel, který ho noří do vody, a Otec, který otevírá nebe. V životě jsou oba pohyby důležité: ponořit se do hloubky a otevřít se výšinám.

V Markově evangeliu je jeden odlišující znak: Jan Křtitel zde neláteří a nespílá na zástupy. Nehaleká na plemeno zmijí. Jediná slova, která pronese, jsou ta, jimiž naznačuje příchod Ježíše. Přijde někdo silnější než já. Bude křtít v Duchu Svatém. Mezi Janem a Ježíšem neprobíhá ani žádný dialog. Vše se odehrává v co největším tichu, v atmosféře vzájemného uznání a poslušnosti. Vytříbená Markova diskretnost. Do zraku se nám vpíjejí dva obrazy.

Ježíš přichází. Vstupuje na scénu dějiny spásy z galilejského Nazareta v tichu. Toto ticho nastalo. Toto ztišení má ve mně zavládnout. A před ním je řeka Jordán. Ježíš přichází také tím, že nepronáší velkolepá slova. Je zde. Je zde pro mne, aby vzal na sebe břemena lidského hříchu. Zkusme si představit, čeho mne chce zbavit. Poprosme ho, aby sňal toto moje dnešní konkrétní břemeno. Všimněme se tohoto prvního gesta pozorně. Ježíš začíná svou službu tím, že v tichosti sestupuje do vod lidské bídy. Zde začíná spása, kterou můžeme považovat za předjímání sestupu do pekel, který Ježíš pro mne vykoná při svém velikonočním exodu. Jeho první setkání se zraněným lidstvem se odehrává v tichu soucitu: když se muži a ženy hrnou k Janovi, aby složili břemeno svých hříchů, Ježíš je tam, mezi nimi, ještě neznámý, ale už účinný.

Ticho se rozhostilo mezi ním a Janem. Je to ticho, které nás připravuje na setkání. Setkání je namáhavá práce vyžadující ztišení. K setkání je ticho potřebné. Ikonografická tradice, zejména byzantská, nám k tomu poskytuje výmluvnou exegezi: Ježíš ponořený do vody a Jan skloněný nad ním. K přátelství je třeba odvahy k hloubce srdce, dna tajemství srdce, v němž nacházíme pramen lásky druhého. Ale je možné přátelství bez sklonění před velikostí druhého, již mu Bůh přisuzuje?

Pečetí toho všeho je slovo, které sestupuje shůry. Přichází z ticha, které nám připomíná dobu před stvořením světa, a uvádí se do ticha, které tvoří pozadí zpěvu andělů a nebeských zástupů při jeho dovršení, ke kterým patříme již nyní. Když se Ježíš zvedá z tohoto ponížení, přichází k němu shůry Duch a Otcův hlas. Nebojme

se prosit o roztržení oblohy. Nemějme v životě nic jiného na mysli než slávu Boží, kterou nechceme zamlčet před sebou samými.

To vše je přebohatou ozvěnou biblických předobrazů, které v této scéně zaznívají: některé pasáže Izajáše, které hovoří o sestoupení Ducha na Mesiáše nebo Hospodinova služebníka-proroka (Iz 11,2 a 61,1); Připomeňme si Žl 2,7: „Vyhlásím Hospodinovo rozhodnutí, Pán mi řekl: „Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil.“ Nebo prorok Iz 42,1: „Hle, můj Služebník, kterého podporuji, můj vyvolený, v němž jsem si zalíbil. Vložil jsem na něj svého ducha.“

Hlas z nebe poznává a představuje člověka Ježíše Nazaretského jako milovaného Syna, v němž sídlí božská spokojenost, tj. dokonalá shoda citů. A je příznačné, že se tak děje právě ve chvíli, kdy Ježíš stojí solidárně s hříšníky. Ve chvíli, kdy se znovu vynořuje z vody, je právě tam uznán za Syna a je navštíven Duchem Svatým. Mesiáš přijímá své uvedení do úřadu nikoli obklopen královským dvorem, ale mezi zástupy hříšníků. Tímto sestoupením, které se stává tichým sdílením, je nastolováno mesiášské království. Nebuďme hluší, ani si na nic přezbožně nehrajme: Objevujme v sobě různé podoby ticha, v němž zaslechneme ozvěnu našeho vlastního křtu.